

В ПАМЕТ НА МОРИС АЛЕ (31 МАРТ 1911 – 10 ОКТОМВРИ 2010)

Морис Але – първият френски лауреат на Нобелова награда за икономика, е убеден и ревностен критик на крайния либерализъм (либерализъм, но без лесеферизъм), властващ и сега. Той е идеолог на ограничения и регламентиран либерализъм, поради което не е сред любимците на медиите и правителствените елити във Франция.

Морис Феликс Шарл Але е роден е на 31 март 1911 г. в Париж в семейство на дребен търговец. „Символ на републиканската меритокрация”,¹ той вярва повече от всичко в силата на познанието. С блестящ успех завършва средното си образование – първоначално в гимназия „Лаканал”, а след това в „Луи льо Гранд”. Любовта към историята мотивира младия Морис да избере Екол де Шарт, но под влияние на неговия учител по математика завършва с пълно отличие Екол политехник, безусловно за времето си престижно училище във Франция.

Увлечението към икономиката започва след първото му пътуване до Америка през 1933 г., по време на което става пряк свидетел на Голямата депресия. За Морис Але тя е *„не само социална, но и интелектуална мизерия”*.² Ето как той описва големия крах: „Никой не разбираше какво се е случило ... В онзи момент видях истинско гробище за фабрики. Това е проблем, който се опитам да изследвам задълбочено и да разбера.”³

От 1934 до 1936 г. учи в Националното висше минно училище в Париж. Там започва инженерната си дейност. На 26 години вече ръководи железопътната мрежа на пет департамента във Франция, а през 1943 г. е назначен за директор на Бюрото за минна статистика и документация в Париж. Там стартира и кариерата му като преподавател по икономически анализ и цял живот остава верен на „Мините”, където обучава поколения студенти. Преподава в Института по статистика към Университета Париж, във Висшия институт по международни отношения в Женева, в Университета Вирджиния. От 1970 г. ръководи Центъра за монетарни анализи към Университета Париж-Х. От 1946 до 1980 г. изпълнява функциите на директор по изследователската работа на Националния център за научни изследвания. През периода 1959 - 1962 г. е основател и генерален делегат на Движението за свободно общество - либерална неполитическа организация на европейско равнище.

Един от ярките умове на ХХ век, проф. Але оказва решаващо влияние върху развитието на икономическата мисъл във Франция и в глобализиращия се съвременен свят. С пророческите си анонси за финансовия крах на модерните икономики от 2008 г. (Allais, 1999) той влиза трайно в историята като един от най-забележителните икономисти на нашия век.

¹ Така го определя Жак Ширак в съболезнователната си реч.

² Реч, произнесена на 9 декември 1988 г. от Морис Але на церемонията по връчването на Нобеловата награда за икономика.

³ Пак там.

През 2004 г. е създаден Международен алианс за признаване приноса на Морис Але по физика и икономика.

Световното сгромолясване на банковата и финансовата система, на което света стана свидетел през лятото на 2008 г., е абсолютно потвърждение на предсказанията на М. Але (Allais, 1999). Още през 1999 г. той обяснява повтарящите се финансови кризи след Голямата депресия, всички с еднаква природа при отсъствието на механизми и инструментариум за адекватно въздействие върху пазарите. Проф. Але посочва, че създаването на пари и покупателна способност *ex nihilo* посредством кредитния механизъм, както и финансирането на дългосрочни инвестиции чрез краткосрочни заемни фондове рано или късно ще предизвикат всеобща криза, придружена с неконтролируема безработица. Като защитна мярка той препоръчва реформиране на кредитната система, което се изразява в:

- обособяване на банковите дейности в три самостоятелни формации: депозитни, заемни и търговски;
- конкретизиране на създаването на пари като ангажимент единствено на държавата;
- определяне на срок на кредитите – по-дълъг или поне равен на срока на възвръщаемост на инвестициите.

С възраждането на свободната търговия като доминираща доктрина през 1974 М. Але (Allais, 1974) отбелязва, че силният спад на икономическия растеж на Франция е резултат от масовия ръст на безработицата и сериозното намаляване на ефективността на индустрията. Причините според авторитетния икономист са в по-голямата свобода на европейските пазари. Той търси спасение в установяването на секторен протекционизъм,⁴ който да ограничи тоталната либерализация. Проф. Але подчертава необходимостта и от реформа в международната валутна система.

Основата на кризата френският нобелист вижда в тоталната либерализация и в “непрекъснатото повтаряне на “установените истини”, на необсъжданите табута, на грешните предразсъдъци, приети без дискусия, чиито порочни ефекти се мултиплицират и усилват с годините” (Allais, 2005, с. 16), което води до значителни деформации.

Кризата и глобализацията са свързани, а лидерстващите икономики предпочитат да обвиняват за всичко парите, които са само една част от причините за мащабната рецесия. Коментаторите на рецесията не предлагат нищо сериозно за излизане от нея, а медиите не допускат Морис Але да даде гласност на истинските причини. Авторитетният теоретик, чието творчество респектира, обяснява това поведение с определени интереси и изгоди, които някой извлича от кризата. Мултинационалистите са основни благодетели,

⁴ Проф. Морис Але прави разлика между два вида протекционизъм: *неблагоприятен* – между страни със сравними работни заплати, който обикновено не е желателен, и *необходим* – между държави с големи разлики в жизненото равнище, който е не само оправдан, но и задължителен.

В памет на Морис Але (31 март 1911 – 10 октомври 2010)

подобно на борсовите и bankerските среди, натрапчиво внушавайки желаниа от тях икономически механизъм.

До смъртта си Морис Але се надява, че неговите анализи и прогнози за икономическата криза ще намерят признание. Но за съжаление с изключение на няколко статии, отдаващи му последна почит, доминира познатата парадигма и инерционна рефлексия.

Безусловен обаче е фактът, че приносите в икономическата теория намират широко признание и популярност, особено във Франция. За българската читателска аудитория е добре да се очертаят, макар и в най-обобщен вид четирите авторски теории на починалия наскоро френски изследовател.

● *Теория за максималната икономическа ефективност*

М. Але въвежда понятието *“икономика на пазарите”* (в множествено число) (Allais, 1943), предполагаща множество пазари и множество ценови системи, като адекватно отражение на реалната икономическа динамика. Само една икономика на пазарите може да осигури ефективно разпределение на ресурсите, т.е. максимална ефективност при производството на богатствата. Той показва обобщено еквивалентността на ситуациите на общо икономическо равновесие и максимална ефективност.

● *Теория за интемпоралните капиталистически процеси*

За първи път в икономическата литература М. Але емпирично установява връзка при нарастване на реалните доходи с нормата на лихвата от капитала – състояние на *maximum maximum* се постига, когато лихвеният процент и темпът на нарастване на основния доход са равни (Allais, 1961).

● *Теория за избора в условия на несигурност*

Але анализира фундаменталните фактори, обуславящи несигурността в бъдеще, и подлага на критика необернулиевите теории за избора в условия на несигурност, които доминират в икономическата теория. Той доказва, че традиционните постулати практически противоречат на поведението на хората в условия на несигурност (Allais, 1953). Формулира нова, *позитивна теория* за избор при несигурност, която е известна в литературата като *“Парадокс на Але”*.

● *Унаследена релативистка и логистична теория за търсенето на пари*

Проф. Але дава нова формулировка на търсенето на пари, въвеждайки нови понятия: *“коефициент на забравяне”* и *“време на реакция”*. Техните стойности се променят според икономическата конюнктура. Средната оценка на конюнктурата от икономическите агенти той измерва с *“психологическа норма на експанзия”*. Френският учен описва поведенческите отношения с

категорията “психологическо време”, за разлика от онези икономисти, които използват в своите монетарни анализи физическото, календарното време.

Целият живот на Морис Але е белязан от изследователска страст: “Тази страст я усетих още в ранна младост, тя е в основата на цялото ми съществуване и без съмнение ще я усещам до смъртта си.”⁵ Учителят на поколения студенти от Екол де мин е провокиран до голяма степен от икономическите възгледи на Леон Валрас, Ървинг Фишер и Вилфредо Парето. Изучавайки техните трудове, Але навлиза в света на икономиката, за да го осмисли и преосмисля. В своя творчески път той следва няколко основни принципа: използване само на оригинални източници; емпирична проверка на теоретичните постановки; математиката е само начин за изразяване на икономическата теория и затова математическото съдържание не може да бъде основният критерий.

До края на дните си проф. М. Але не престава да се занимава с научни изследвания в областта на икономиката и физиката, за които е удостоен с множество отличия. Но най-престижното безусловно е от 1988 г., когато Кралската академия на науките на Швеция оценява приноса му към икономическата наука.

Използвана литература:

Allais, M. À la recherche d'une discipline économique, Ateliers Industria, 1943 (преиздадена по-късно под заглавието “Traité d'Economie pure”); второ издание - Imprimerie Nationale, 1952; трето издание - Éditions Clément Juglar, 1994).

Allais, M. Le Comportement de l' Homme Rationnel devant le Risque. Critique des Postulats et Axiomes de l' École Américaine. - *Econometrica*, 1953, Vol. 21, p. 503-546.

Allais, M. The Influence of the Capital Output Ratio on Real National Income. Walras Bowley Lecture, American Meeting of the Econometric Society, New York, December 28, 1961; *Econometrica*, Octobre 1962, Vol 30, N°4, p. 700-728 (преиздадена в *Reedings in Welfare Economics*. - American Economic Association, 1969, p. 682-714).

Allais, M. L'Inflation Française et la Croissance – Mythologies et Réalité, Association pour la Liberté Économique et le Progrès Social. Paris, 1974.

Allais, M. La Crise Mondiale d'Aujourd'hui, Éditions Clément Juglar. Paris, 1999.

Allais, M. L'Europe en crise Que faire? Réponses à quelques questions Pour une autre Europe. Clément Juglar, dec. 2005.

Мария Стоева

⁵ Реч, произнесена от Морис Але по повод получаване на Академичната сабя, 19 октомври 1993.